

- în pofida istoriei bogate în conflicte și cruzimi a relației dintre iudaism și creștinism, între cele două religii s-a păstrat o comunitate ce durează și astăzi și care include: credința într-un Dumnezeu – Dumnezeuul lui Abraham, al lui Isaac și al lui Iacob, în Dumnezeu drept creator, păstrător și împlinitor al lumii și al istoriei; *Sfintele Scripturi (Vechiul Testament)*, ce constituie izvorul credinței comune celor două religii; serviciul divin ce conține multiple elemente comune – *Psalmii, Etosul dreptății și iubirii aproapelui*, ce provine din *Cele zece porunci*; dar și credința în împlinirea istoriei în comuniune cu Dumnezeu.

Referințe bibliografice

1. <http://dexonline.ro/definitie/iisus>
2. D. Abrudan, Creștinismul și Mozaismul în perspectiva dialogului inter-religios – Sibiu, 1979
3. Hegel, Viața lui Iisus, Paideia, București, 1995, p. 30
4. Gaalyah Cornfeld, The Historical Jesus. A Scholarly View of the and His World, MaacMillan Publishing Co., New York, Collier MacMillan Publishers, London, 1982, p. 13.
5. Leo Baeck, Harnack's Lectures on the Essence of Christianity, in Fritz A. Rothschild, Jewish Perspectives on Christianity, Continuum, New York, 1996, p. 44.
6. Gerard Israel, La question chrétienne. Une pensée juive du christianisme, Paris, 1999, p.362.
7. Shalom Ben-Chorin, Bruder Jesus. Der Nazarener in jüdischer Sicht, Paul List Verlag, München, 1970, p. 12.
8. Hans Küng, Pinhas Lapide, Jesus im Viderstreit. Ein jüdisch - christlicher Dialog, Calwer Verlag und Stuttgart und Kosel, Verlag, München, 1981, p. 49.

Ciocnirea civilizațiilor – frontiera de luptă a viitorului

Elina ROMANCIUC, studentă FIEB, gr. ML-091, UTM
Conducător științific: dr., conf. univ. **Ecaterina Lozovanu**

După confruntarea ideologică globală care a dominat sec. XX, iată că sec. XXI se arată a fi prevalat de confruntări și conflicte civilizaționale (etno-religios-culturale). Renumiți analiști politici discută aprins pe

marginea acestui subiect. În 1989, când era deja clară căderea sistemului comunist sovietic, filozoful liberal american Francis Fukuyama⁶ publică în revista revistă de relații internaționale „The National Interest” una dintre cele mai cunoscute lucrări ale sale – „Sfârșitul istoriei?”, dezvoltându-și apoi ideile în cartea „Sfârșitul istoriei și ultimul om” (1992), în care definește sfârșitul istoriei ca finalul evoluției ideologice a umanității și universalizarea democrației liberale ca formă finală de guvernare. El nu argumentează superioritatea valorilor politice ale liberalismului, considerând superioritatea acestor valori de la sine înțeleasă. De fapt, Fukuyama s-a grăbit să întocmească istoriei certificatul de deces, confundând istoria vie a popoarelor cu prăbușirea unei ideologii, menționând că prăbușirea comunismului echivalează cu posibilitatea instaurării unei păci și fericiri eterne, sub blazonul heraldic al marilor simboluri liberale. Ca o reacție la această carte, în 1993, prestigioasa revistă „Foreign Affairs” publică un incitant articol al istoricului și politologului american Samuel Phillips Huntington⁷ – „Ciocnirea civilizațiilor?”. Autorul susține că sursa fundamentală a conflictului în lumea nouă nu va fi doar ideologică sau economică, ci în primul rând culturală. Potrivit lui, statele-națiune vor rămâne actorii cei mai puternici în afacerile lumii, dar conflictele politicii globale vor avea loc între națiuni și grupuri de civilizații diferite. Teza unei noi ordini mondiale, instaurată la sfârșitul Războiului Rece, e susținută de Huntington și în „Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale” (1993), care i-a adus notorietatea internațională.

Pe fundalul răsturnărilor istorice din Europa Răsăriteană din 1989, al izbucnirii de conflicte etnice și religioase și sub inspirația teoriilor civilizațiilor, Huntington a încercat să facă o nouă generalizare a istoriei. Tezele ce particularizează această generalizare se referă la:

1. caracterizarea momentului actual al istoriei. Contrar interpretărilor potrivit cărora lumea civilizată intră în faza „sfârșitului istoriei”, Huntington consideră că lumea a intrat într-o nouă fază a

⁶ filozof liberal american cu origini japoneze, elev al lui Levi Strauss, inițiatorul mișcării neoconservatoare americane.

⁷ istoric și politolog American, a fost consultant al Departamentului de Stat al SUA. Este cunoscut pentru teza sa referitoare la ciocnirea civilizațiilor. S-a impus pe plan mondial, în 1993, când a publicat Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale.

istoriei, în care „marile diviziuni ce traversează umanitatea și sursa dominantă a conflictului vor fi culturale. Statele-națiuni vor rămâne actorii cei mai puternici, dar principalele conflicte ale politicii globale se vor petrece între națiunile și grupurile civilizațiilor diferite. Ciocnirea civilizațiilor va domina politica globală. Liniile de fisură dintre civilizații vor fi liniile de luptă ale viitorului”. [1]

2. *subiectul istoriei actuale – civilizația* – cea mai largă grupare culturală a oamenilor și cel mai larg nivel al identității culturale. Civilizațiile diferă prin istorie, limbă, cultură, tradiție și, cel mai important, prin religie. Oamenii diferitelor civilizații au diferite vederi cu privire la relațiile dintre Dumnezeu-om, individ-grup, cetățean-stat, părinți-copii, soț-soție, dar și despre importanța drepturilor și responsabilităților, libertății și autorității, egalității și ierarhiei.

3. *dinamica unei istorii universale concepute ca interacțiune a civilizațiilor*. Ea rezidă în aserțiunea că „cele mai importante conflicte ale viitorului se vor petrece de-a lungul liniilor de fisură culturale ce separă... civilizațiile una de alta”. De aici nu rezultă că între civilizații conflictele sunt inevitabile. Diferențele nu înseamnă conflict, iar conflictul nu înseamnă în mod necesar violență. Dar liniile de conflict specific vor fi de acum la întâlnirea geografică a civilizațiilor.

4. *situații potențial conflictuale*. Potrivit lui Huntington, întrucât diviziunea ideologică a Europei a dispărut, cea culturală dintre creștinătatea occidentală, pe de o parte, și creștinătatea ortodoxă și islamism, pe de altă parte, a reapărut. Cea mai semnificativă linie în Europa poate fi frontiera răsăriteană a creștinătății occidentale de la 1500, de-a lungul a frontierelor actuale dintre Finlanda și Rusia și dintre Statele Baltice și Prusia, traversează Belarus și Ucraina, înaintează spre vest, separând Transilvania de restul României, trece prin Iugoslavia, de-a lungul liniei ce separă Croația și Slovenia de restul Iugoslaviei. În Balcani această linie coincide cu frontiera istorică dintre imperiile Habsburgic și Otoman. Dincolo de linie se află civilizația catolicismului, dincoace – cea a ortodoxismului și a islamismului. Astfel, cortina de catifea a culturii a înlocuit cortina de fier a ideologiei, ca cea mai semnificativă linie de divizare în Europa. Evenimentele din Iugoslavia arată: nu este doar o linie a diferenței, ci și o linie a conflictului sângeros.

5. *posibilitățile de conflict din zilele noastre și din viitor*. Pot fi conflicte în cadrul unei civilizații, dar conflictele mai puternice vor fi

între civilizații. În jurul părților care intră în conflict se articulează solidarități, iar solidaritățile cele mai probabile sunt cele în cadrul aceleiași civilizații. Următorul război mondial, dacă va fi unul, va fi un război între civilizații.

6. *potențiala dezmembrare statelor* care conțin populații cu orientări civilizaționale diferite. Huntington susține că în viitorul în care popoarele se diferențiază prin civilizație, țările cu un număr mare de popoare de civilizații diferite, precum URSS și Iugoslavia, sunt condamnate la dezmembrare. Alte țări au un grad remarcabil de omogenitate culturală, dar sunt divizate privind apartenența la o civilizație sau alta. Acestea sunt țări mascate. Liderii lor doresc să-și facă țările lor membre ale Occidentului, dar istoria, cultura, tradițiile țărilor lor sunt nonoccidentale.

7. *poziția pe care trebuie să o adopte Occidentul* într-o lume caracterizată de trecerea civilizațiilor în poziția de subiect în format mare al istoriei. În vreme ce Occidentul este o civilizație care are valori specifice și este modernă, celelalte civilizații caută să devină moderne fără a împărtăși valorile occidentului, prin apel la valorile lor tradiționale. Pe de altă parte, odată cu modernizarea lor, civilizațiile nonoccidentale vor câștiga în forță economică și militară și în capacitatea de a se opune occidentului, în numele unor valori diferite de ale acestuia.

Abordarea concentrată în aceste șapte teze ale lui Huntington a declanșat reacții imediate. Huntington are indiscutabil meritul de a fi reactivat o tradiție și de a fi încercat să ofere o interpretare. Rămâne însă indiscutabil dacă tradiția abordării civilizaționiste s-a consolidat într-atât încât să merite a fi reluată. *După multe indicii, ea rămâne, în continuare, prea abstractă.* De altfel, replicile care s-au formulat se bazează pe observații privind imposibilitatea de a izola, cu acuratețea presupusă de generalizările lui Huntington, civilizațiile. Unii autori au remarcat că o *occidentalizare a civilizațiilor* „s-a produs și este în mers, că modernizarea și secularizarea înaintază și au o magnitudine semnificativă, că în factologia istorică statele sunt actori incomparabil mai puternici decât civilizațiile, care rămân oricum entități mai abstracte și dependente. Civilizațiile nu controlează statele, ci statele controlează civilizațiile”. [2]

Alți analiști au arătat că în profunzimea mișcării civilizațiilor există forțe care împing spre apropierea lor. „Cursul dominant al forțelor

istorice în sec. 21 ar putea fi următorul: dezvoltarea economică conduce la solicitări de democrație și autonomie individuală (sau familială); comunicația mondială instantanee reduce puterea guvernelor opresive; răspândirea statelor democratice diminuează potențialul de conflict” [3]. Alții au arătat că acele conflicte interpretate de Huntington drept conflicte dintre civilizații sunt mai curând conflicte în jurul guvernărilor și că apar conflicte mai probabil în cadrul aceleiași civilizații, decât între civilizații. „În altă parte, de asemenea, conflictul dintre fanatism și constituționalism, dintre ambiția totalitară și domnia legii, există înăuntrul civilizațiilor într-o formă mai clară, decât altele.” [4]

La trei ani de la publicația articolului, Huntington a tipărit vol. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, care amplifică argumentarea tezelor sale. El enunța de la început principiul failibilist după care ideea sa centrală, conform căreia „dimensiunea centrală și cea mai periculoasă a politicii globale ce se naște va fi conflictul dintre grupurile aparținând diferitelor civilizații” [5], are natura unei *ipoteze menite să ofere explicații pentru cât mai multe fapte din sfera politicii internaționale, fără a pretinde explicarea tuturor faptelor*. Pe de altă parte, ipoteza, ca orice altă ipoteză, este failibilă și, oricum, de la un timp, obsoletă. El deplasează însă centrul de interes asupra noutății abordării pe care o aplică evoluției politicii globale după încheierea Războiului Rece. Aceasta rezidă în reafirmarea *paradigmei civilizaționale* în cadrul unei respingeri a patru paradigme rivale în abordarea evoluției internaționale din zilele noastre: *paradigma armoniei euforice*, apărută de Francis Fukuyama, cu teza „sfârșitului istoriei” prin epuizarea alternativelor la liberalism; *paradigma „noi și ei”*, promovată de acei autori care operează cu dihotomii foarte simple (Occidentul și restul lumii, Est și Vest etc.); *paradigma primatului statelor*, după care realitatea fundamentală a vieții politice internaționale o reprezintă statele naționale; *paradigma haosului*, apărută de Brzezinski, conform căreia statele naționale sunt supuse la încercări de dezintegrare ca urmare a acțiunii comunităților etnice diferențiale în cadrul lor. Potrivit *paradigmei civilizaționale*, lumea este divizată între o lume occidentală și o lume nonoccidentală... Statele naționale sunt și vor rămâne cei mai importanți actori în lumea afacerilor, dar interesele, asociațiile și conflictele lor poartă în mod crescând amprenta factorilor culturali și civilizaționali. Lumea este, într-adevăr, anarhică, plină de conflicte

tribale și de naționalitate, dar conflictele care prezintă cea mai mare amenințare pentru stabilitate sunt cele dintre state sau grupări din diferite civilizații.

Ce este însă o *civilizație*? Huntington precizează: este vorba de *civilizații*, deci de plural, și nu de ideea generale de civilizație, care a captat multă vreme reflecția specialiștilor. Această opțiune implică renunțarea la a vorbi de civilizație ca un ideal sau de o civilizație ideală, în favoarea recunoașterii unui efectiv de civilizații. Privind lucrurile sub un alt aspect, civilizația este o arie culturală, și nu ceva opus culturii. Ea este însă o unitate cuprinzătoare, cea mai cuprinzătoare unitate culturală.

În timp, civilizațiile durează cel mai mult. Nici o altă unitate a istoriei nu o ajunge în ceea ce privește persistența temporală. Fiind unități culturale, civilizațiilor le corespund mai multe unități politice. Acele unități pot fi cetăți, state, imperii, federații, confederații, state naționale, state multinaționale, toate acestea având variate forme de guvernare. Astăzi, după Huntington, se pot distinge următoarele civilizații majore: chineză, japoneză, indiană, islamică, occidentală, latino-americană, africană (probabil).

Huntington apără *teza după care conflictele internaționale vor fi, în viitorul imediat, intercivilizaționale*. El apără însă și o teză „mai tare”, după care *o civilizație cu valabilitate exemplară, universală* este o idee abstractă, fără fundament. Conform lui Huntington, faptul că în toate societățile, virtualmente, oamenii împărtășesc anumite valori, ca, de exemplu, a ucide este condamnat, că ei organizează anumite instituții – de pildă, familia – nu spune mare lucru despre diferența dintre civilizații. În fapt, civilizațiile sunt diverse. Există desigur anumite valori și doctrine proprii civilizației occidentale, care au căpătat circulație universală. De aici însă nu trebuie dedus că civilizația occidentală are valabilitate universală. Modernizarea nu înseamnă, prin ea însăși, occidentalizare, chiar dacă este un proces la origine occidental. În multe locuri s-a produs o modernizare a societății, fără să se producă occidentalizarea ei. În plus, modernizarea întărește acele culturi și reduce relativa putere a Occidentului. Fundamental, lumea a devenit mai modernă și mai puțin occidentală. Nici Occidentul, nici celelalte civilizații nu pot aspira legitim la poziția unei civilizații susceptibile de universalizare. Forța unei civilizații depinde de puterea pe care o are la dispoziție. O civilizație

universală ar trebui să dispună de o putere universală. Or, nici o civilizație prezentă, inclusiv occidentală, nu dispune de asemenea putere.

Teza lui Huntington denotă un *declin moral* al Occidentului. Ce este de făcut în această situație? Răspunsul lui Huntington: a păstra civilizația occidentală în fața declinului puterii Occidentului este în interesul SUA și al țărilor europene. Ce implică păstrarea? După Huntington, este vorba, pentru Occident, de a recunoaște și înțelege realități de a abandona strategii politice adecvate pentru epoci anterioare, de a trage consecințe din postulatul „conflictului civilizațiilor” și de a renunța la a impune propria civilizație altor arii culturale. Civilizația occidentală este valoroasă nu pentru că este universală, ci fiindcă este unică. Principala responsabilitate a liderilor occidentali nu este să încerce să refacă forma altor civilizații conform cu imaginea Vestului, ci să protejeze și să înnoiască singurele calități ale civilizației occidentale. Această responsabilitate revine celei mai puternice țări – SUA.

Potrivit lui Huntington, politica globală este deopotrivă multipolară și multicivilizațională; modernizarea este distinctă de occidentalizare și nu produce o civilizație universală și nici occidentalizarea universală a societăților nonoccidentale. Supraviețuirea Occidentului depinde de reafirmarea americană a identității occidentale și de occidentalii care acceptă civilizația lor ca unică, dar nu universală, și care se unesc pentru a o reînnoi și păstra împotriva provocărilor ce vin dinspre societățile nonoccidentale. Evitarea unui război global al civilizațiilor depinde de liderii mondiali care acceptă caracterul multicivilizațional al politicii globale.

Concluzii.

În timp ce Huntington prezice că viitoarele războaie vor izbucni din războaiele de frontieră dintre civilizații, el crede de asemenea că cea mai periculoasă sursă de războaie intercivilizaționale poate fi mișcarea balanței de putere dintre civilizații. De ce se vor ciocni civilizațiile? În primul rând, Huntington susține cultura ca fiind cea mai izbitoare identitate cu care se poate identifica un individ, o identitate care transcende peste alte dimensiuni posibile de identificare, cum ar fi ideologiile sau ocupațiile. Apoi, el afirmă că modernizarea socio-economică a rezultat din dislocarea individuală și dintr-o creștere a capacităților sociale de a stimula înnoirea culturii autohtone. Pentru Huntington, politica locală este politica etniilor, iar politica globală este

politica civilizațiilor. Conflictelor dintre civilizații apar de-a lungul frontierelor care separă statele și grupurile în cadrul unei civilizații comune. În lumea contemporană, țările se vor alinia cu țările de culturi similare, împotriva țărilor față de culturi diferite. Frontierele prelungite ar duce la ceea ce Huntington numește drept „sindromul țării înrudite”, conform căruia țări secundare și terțiare vor veni în ajutorul statelor principale în cazul unui conflict de frontieră. Huntington susține cultura drept o forță fie de unificare, fie de divizare în lumea contemporană. Consider ca teza lui Huntington este întemeiată. Aceasta are și un caracter vizionar prin anticiparea destrămării Iugoslaviei, anticiparea creșterii economice a Chinei, anticiparea corectă a relațiilor dintre Islam și Vest. O ciocnire a civilizațiilor este evidentă la scară mică și pentru aceasta nu trebuie decât să trecem granițele statului nostru – mă refer aici la modul în care oamenii diferitelor culturi interacționează unii cu ceilalți. Însă în cazul în care va izbucni un conflict armat ce are la bază diferențe civilizaționale nimeni nu va avea curajul pentru a recunoaște deschis acest lucru. Întotdeauna vor fi găsite pretexte, sub forma diferențelor politice și economice. Și aceasta din cauza intoleranței ființei umane în mod generic. Din punct de vedere teoretic, un procent covârșitor de populație se declară tolerantă. Dar în realitate lucrurile stau complet diferit. Teza lui Huntington poate fi acuzată de o prea mare generalitate, însă lucrurile depind de viziunea fiecărui individ asupra societății. Putem însă afirma cu certitudine: Huntington a avut multă dreptate în teza sa.

Referințe bibliografice

1. Samuel Huntington, *The Clash of Civilizations*, în *Foreign Affairs*, Summer, 1993, p.22.
2. Fonad Ajani, Summerring, în „Foreign Affairs”, September/October, 1993.
3. Robert Bastley, The case for Optimism, în „Foreign Affairs”, September/October, 1993.
4. Jeanne Kirkpatrick, The Modernizing Imperative, în *Foreign Affairs*, September/October, 1993.
5. Samuel Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remarking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 1996, p.13.